

BORA ĆOSIĆ

—

Minu perekonna panus
maailmarevolutsiooni

Serbia keelest tõlkinud Madis Vainomaa

Tõlgitud väljaandest:

Bora Ćosić

Priče o zanatima. Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji
Beograd, LOM, 2008

Toimetanud Lauri Eesmaa

Korrektuuri lugenud Triinu Tamm

Kujundanud Maris Kaskmann

„Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji“ ilmus 1980. aastal kirjastuses Nolit.

© Bora Ćosić ja kirjastus Suhrkamp, Maini-äärne Frankfurt, 2002

Kõiki õigusi kaitseb ja haldab Suhrkamp Verlag Berlin.

© Tõlge ja saatesõna. Madis Vainomaa ja Loomingu Raamatukogu, 2024

© Kaanefoto. Brigitte Friedrich. Süddeutsche Zeitung Photo, 1999

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,
Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-713-97-6 (trükis)

ISBN 978-9916-713-98-3 (epub)

I

Ema õmbles koti. Kotile tikkis sõna „Ajalehed“. Siis tikkis ta sellele veel isa, kes istub, püksid rebadel, potil ja loeb ajalehte. Pilt oli kolmevärviline, üks värv oli isa, teine pükste ja kolmas ajalehe jaoks. Isa oli nagu päris, ainult et millegipärast kiilakas, ilmselt kättemaksuks. Kotti pandi suure kööginoaga lehtedeks lõigatud vanad ajalehed. Ajalehti lõikus vanaisa, ja ainult neid, mis olid isal juba loetud. Kõigest sellest kirjutasin kodutööks kirjandi „Meie kempuelu ja muud tegemised“. Ema ütles: „Mis tõprakool see küll on, kas mitte miski pole neile püha, õudne kohe!“ Ja mina vastasin: „Küsiks siis keegi minult!“

Ema ronis, kalts käes, aknale. Pesi aknaid, all aga haigutas kolm korrust tühjust. Kodus kukkusid kõik kisama, vanaisa tahtis ema jalga-dest kinni hoida, üks tädidest minestas. Isa küsis emalt: „Kas sa pead seal niimoodi kõõluma, kui aknaid pesed!“ Ema vastas: „Pean!“ Ema keetis suures pesupotis tomateid, segu kees. Ta astus pingikesele ja segas kaugelt pikavarrelise kulbiga. Onu kuulutas: „Kui ta peaks nüüd potti kukkuma!“ Tomatisegu pritsis igale poole, rikkus terve seina ära ja kõrvetas sõrmi. Ema selgitas: „Mis ma teha saan!“ Elu oli täis ohtusid.

Ema tõi koju kana, kes tegi kohutavat lärmi ja ajas terve maja sulgi täis. Mõnda aega sikutasin ma kana nõõripidi enda järel, siis aga haaras ema kanal tiibadest ning lõikas tal vetsupoti kohal pea maha. Ema tõmbas vett, peata kana sabistas ühes nurgas ja tegi ema tuhv- lid veriseks. See oli õudne, aga naljakas. Ema kamandas: „Venitage kardinad sirgeks!“ Kardinad olid äsja pestud ja veel niisked, vanaisa ja onu haarasid nurkadest ja venitasid nii kuis jaksasid. Ema noomis: „Mul pole sellest mingit tolku, kui te need ribadeks tõmbate!“ Vanaisa torises: „Ela nagu laevas!“ Ema vastas: „Ma peaksin ikka kõik ise ära tegema, mis siis, et mul pole mehejõudu!“ Ema rullis taignalehti, need olid suured, katsid terve laua, õhk väreles, kogu see möll oli kaugele kosta. Ema riputas isa särke vannitoas kuivama. Märgadest varrukatest tuli sorinal vett, nagu sajak vihma, vanaisa küsis: „Kas ma pean vihmavarjuga sitale minema!“ Ema sättis marineeritud juurviljad Bösendorferi klaveri peale ritta. Purgid oli mässitud sallidesse, kuniks nad maha jahtuvad, klaver vajus nende peale keskelt pisut lohku. Ema kuivatas ubasid, laotades need vanadele ajalehtedele, kõik see krabises kõrgel kapi otsas. Ema valmistas nuudleid kolme kuu jagu ette, nuudlid

laotas vooditele kuivama. Isa röögatas: „Kaua see sõjaolukord siin veel kestab!“ Onu kuulutas: „Ma teen meile tellingud, et saaksime liikuda!“ Mina küsisin: „Kas me oleme teatris!“ Ema kostis: „Ükspäev te veel otsite mind taga, aga mina ripun juba laka peal!“ Vanaisa päris: „Miks!“ Ema vastas: „Sest mul läheb silme eest mustaks!“

Ema sõi kapsarulle, aga kapsaleht jäi kurku kinni. Ta hakkas kori-sema, vehkis kätega ja suutis hädavaevu selle lõpuks alla neelata. Pärast jutustas: „Ma olin juba ühe jalaga hauas, oleksingi kõigi silme ees maha surnud!“ Vanaisa kostis: „Ära sa räägi!“ Ema jätkas: „Aga see on tühi-asi võrreldes sellega, kui mind vette lükati ja veel selja tagant!“ Hiljem lisas ta: „Õnneks oli seal see jõhker madrus, kes mu välja tiris ja küsis, et kas ma ei oskagi ujuda!“ Ema tavatses alati jutustada mingit hirmsat seika küll enda, küll kellegi teise elust, kuid lõpetuseks rääkis alati veel ühe loo, kõige hirmsama: „Ja siis veel see, kuidas ma hakkasin tram-mist välja kukkuma ja professorihärra must niimoodi kinni krabas, et mul kõik õmblused rebenesid!“ Tädid kostsid: „Vedas sul!“ Vanaisa kuulutas: „Ainult teie suudate võtta malli ilma elu kõige viletsamatest eeskujudest!“ Ema osutas seinal rippuvale Noorte Kaubandusühingu kalendrile: „Siin on kõik mustvalgel kirjas!“ Kalendrisse olid märgitud kõik isa kained päevad, kõikide pereliikmete sünnipäevad ja samuti ema Ta-ta kaubamaja trepil kukkumise aastapäev. Ema kinnitas: „Ma vaakusin kaheksa päeva elu ja surma vahel!“ Üldse käis ema aja-arvamine kaheksa päeva, neljateistkümne päeva ja ka kuue nädala kaupa, emale endale meeldis kõige rohkem just kuuenädalane periood, ja kõik need tähistasid mingite haiguste kestust.

Emal valutasid hambad. Ta mässis pea mingitesse kaltsudesse ja urises, me ei tundnud teda enam äragi. Vanaisa ajas triikraua kuumaks ja suskas selle emale põse juurde. Ema kõrvetas end isegi läbi salli ära, hambavalu aga ei kadunud, otse vastupidi. Siis ütles ema: „Näed, mul kasvab siit mingi luu välja!“ Kõik kompasid mingit kronksu ema jalal, mis hiljem ära kadus. Ema rääkis: „Kui ma vaid teaksin, mis päeval ja kellaajal ma suren, siis oleks mu hing rahul!“ Onu vastas: „Sa ju kardad isegi õunaussi, mis siis veel millestki suuremast rääkida!“ Ema kuulutas: „Ma nägin Carica Milica tänaval ühe majavärava juures maniakki!“ Kõik vakatasid, tema aga lisas: „Tal oli seljas ainult lahtinööbitud vihma-mantel, kuigi mingit vihma ei olnud!“ Siis pööras ema end minu poole ja röögatas: „Kas sa pead kuulama pealt kõiki neid rõvedusi, mis pole

üldse mõeldud väikestele lastele!“ Mina ütlesin: „Pean!“ Hiljem rääkis ta kõigile: „Kui seda vaesekest praegu siin ei oleks, siis räägiksin teile ühest filmist, mida ma pole tegelikult veel näinudki!“ Vanaisa võttis kohe tuld: „See on kindlasti midagi rõvedat!“ Ema ütles: „Ei, lihtsalt mees lähenes naisele kurjakuulutava pilguga, too aga hakkas pisarsilmil oma imeilusat markiispluusi lahti nööpima!“

Ema läks trepikotta, et mingile kerjusele süüa anda, pärast aga rääkis: „Mulle meeldivad kõige rohkem sellised, kes tulevad ja ütlevad, et ema on mul surnud, isa haiglas, ise aga olen peast hull!“ Vanaisa vastas: „Väga hea!“ Ema selgitas: „Just, sest nii ma näen, et on ka inimesi, kes on meist veelgi õnnetumad, ja ma annan neile üleeilset paprikapada, sest muidu viskaksin selle niisama ära!“ Pärast tuli talle veel midagi meelde: „Kui ma vaid mõtlen sellele, kuidas ma terve päeva seda neetud lõunasööki valmistan, mis siis kümne minutiga alla kugistatakse!“ Vanaisa küsis: „Ja mida sa siis sooviksid!“ Ema ütles: „Ei midagi, sest mulle tuleb kohe meelde, kui palju on ilma peal pimedaid ja sante ja tont teab keda kõike veel, ja mina olen samas terve nagu raudnael!“ Ema mõtles alati meid varitsevatele arvukatele haigustele ja ebaõiglusele, kuid leidis lõpuks kõiges helgema külje, mis meid kõiki väga rõõmustas. Isa muudkui aga korrutas: „Ema on meil pühak!“, kuid ütles seda justkui nagu pilkamisi. Tädid andsid mulle lugemiseks jutu ühest emast, kes korjas paljajalu metsas oksaraage, aga lõpuks tulid hundid ja rebisid ta tükkideks.

II

Isal oli kohvris igasugu riidetükke, mis kõik olid tähistatud nii Rooma kui ka tavaliste numbritega. Ta näitas neid riidetükke kõrtsis erinevatele inimestele ja seletas: „Need on ainult näidised, kaup ise on teab kus!“ Vanaisa ütles: „Seda ma arvasingi!“ Ema tahtis osast neist riidetükkidest valmistada nõelapadja, isa aga protesteeris: „Käed eemale minu ärist!“ Isa käis kogu aeg selle kohvriga ringi, kuigi ta ei reisinud mitte kuhugi. Vanaisa seletas: „See on tal vaid ettekäändeks, et saaks igasugu kõntsaga läbi käia!“ Siis tõmbas isa kohvrist välja kohvitassi ja virutas selle vastu põrandat, aga tass ei lennanud üldsegi kildudeks. Ema ütles: „See on mingi nõiavärk!“ Isa seletas: „See on võltsklaas, ma võin neid